

स्वाध्याय प्रबोध- १२ आत्मनिरूपण, चत्वारजिनसनिरूपण, देहेक्षेत्रेनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : अर्थ लिहा

1. प्रगट रामाचे निशाण| आत्माराम ज्ञानघन| विश्वभर विद्यमान| भाग्य कळे|| (२०-४-१४)
ज्या अंतरात्म्याची सत्ता चालते त्याची खुण दिसू शकते. तो ज्ञानाने भरलेला आहे. ती खुण पटायला, त्याची प्रचीती यायला, त्याच्या अस्तित्वाचे ज्ञान व्हायला पण भाग्य लागते.
2. नर तोची नारायण| जरी प्रत्यये करी श्रवण| मननशील अंतः करण| सर्वकाळ|| (२०-५-२८)
जर एखाद्याने मनन (चिंतन) पूर्वक निरूपण अंगिकारले तर त्या नराचा नारायण, म्हणजे त्याला देवत्व प्राप्त होऊ शकेल.
3. आवाहन विसर्जन | हेची भजनाचे लक्षण|| सकळ जाणती सज्जन| मी काये सांगो(२०-८-३०)
सर्व विश्वात ज्याची सत्ता चालते त्या अंतरात्म्याला बघणे हे 'आवाहन'. त्याचा अनुभव होऊन त्यापलीकडील निर्गुण निराकारी पराब्रह्ममापर्यंत पोहोचणे हे 'विसर्जन'. यातूनच स्वस्वरूपाचे ज्ञान संत घेत असतात, हेच भजनाचे लक्षण आहे.

प्रश्न २ : मानवी शरीराचा गौरव

अस्तीमांशाची शरीर| त्यामध्ये गुणप्रकार| शरीरासारखे यंत्र| आणिक नाही|| (२०-८-११)
सध्याच्या विज्ञानयुगात आपण अनेक तऱ्हेची गुंतागुंतीची यंत्रे पाहत असतो पण सर्वात अद्भुत असे यंत्र म्हणजे 'मानवी शरीर'. ते फक्त हाड मांस यांनी बनलेले structure नसून त्यात भाव आहेत, सत्व-रज-तम असे गुण आहेत. विषय उपभोग घेण्यासाठी इंद्रिये दिली आहेत. ज्ञानेंद्रिये, कर्मेन्द्रिये आहेत. या-उप्पर सर्व शरीरे वेग-वेगळी. आकार, स्वभाव, विचार सर्व वेगळे. या भेदानेच, सृष्टी अद्भुत झाली आहे.

प्रश्न ३ :

- विश्वरचनेमधील चार घटक
येथून पाहता तेथवरील चत्वारजिनस अवधारी| येक चौदा पांच च्यारी| ऐसें आहे|| (२०-५-१)
विश्व हे चार प्रकारच्या घटकांनी बनलेले आहे - एक ब्रह्म, चौदा माया, पांच महाभूते, चार खाणी. परब्रह्म हे निर्मळ निर्विकार आहे. माया अतिशय सूक्ष्म आहे व तिचे चैतन्य, सत्व, रज, तम, अंतरात्मा असे १४ प्रकार आहेत. पंचमहाभूतांच्या जागी थोडा जाणीवेचा अंश असतो तर चार खाणींच्या प्राण्यांमध्ये जाणीव अधिक स्पष्टपणे दिसते.
- सामर्थ्य आहे चळवळीचे
'सामर्थ्य आहे चळवळीचे| जो जो करील त्यांचे| परंतु येथे भगवंताचे | अधिष्ठान पाहिजे|| (२०-४-२६)
आपल्या शक्तीने-सामर्थ्याने अनेक पराक्रम करिता येतात, चळवळी करता येतात, मोठे बदल घडवून येतात, पण या सर्वांच्या मागे भगवंताची कृपा असते याची जाणीव ठेवली तरच ते फलद्रूप होते. शिवाजी महाराजांचे असामान्य सामर्थ्य-कर्तृत्व असून-सुद्धा ते राज्य हे स्वतःचे न मानता परमेश्वराचे ('श्रीचे') मानीत.

प्रश्न ४ : मातेची महती

त्याचा महिमा कळेल कोणाला| माता वाटुनी कृपाळू जाला| प्रत्यक्ष जगदीश जगाला| रक्षितसे|| (२०-४-५)
भगवंताचे मोठेपण कोणालाही कळलेले नाही. पण त्याचा प्रतिनिधी म्हणून त्याने त्याचा कृपाळू-पणा सर्व मातांना वाटून दिला आहेत. त्यांच्या तर्फे तोच जगाचे रक्षण करतोय. यातून माता या ईश्वराचेच रूप आहेत, अंश आहेत हे समर्थाना मांडायचे आहे.

प्रश्न ५:

- 'पृथ्वीमध्ये जितुकी शरीरे| तितुकी भगवंताची घरे|' या अनुभूतीने दैनंदिन जीवनात काय बदल होईल?
सर्व प्राणीमात्रांमध्ये त्याच परमेश्वराचा अंश आहे या सारखा समानतेचा दुसरा विचार नाही. हे जर आपण मनी बिंबवले तर, माझे-तुझे असे काही उरतच नाही. त्यातूनच दुसऱ्याला त्रास देण्याची वृत्ती, भेदभाव, उच्च-नीच समज हे नष्ट होतील व खऱ्या अर्थाने समभाव प्रकट होईल. हे फक्त माणसांसाठीच नाही तर सर्व प्राणीमात्रांशी वागताना हा व्यवहार ठेवता येईल.
- या उपक्रमाने समर्थ विचार समजवून घेण्यास मदत झाली का?
या उपक्रमाने नेमाने-शिस्तीने दासबोधाच्या विविध भागांचा अभ्यास झाला, प्रश्नोत्तरे लिहिताना थोडा क होईना स्वतंत्र विचारही झाला. मार्गदर्शकांच्या परीक्षणाने समज वाढण्यास मदत झाली. संपूर्ण-सखोल अभ्यास झाला नसला तरी समर्थ-विचारांची चांगली तोंडओळख नक्कीच झाली.
- दासबोध वर्ग
पुण्यातील अभ्यास वर्गाची माहिती मिळू शकली नाही त्यामुळे जाणे झाले नाही. इतर ठिकाणच्या अभ्यास वर्गास पण जाण्यास सवड झाली नाही.
- दासबोध ग्रंथ प्रसार
या उपक्रमाची मी माझ्या मित्रपरिवाराततोंडी माहिती देतोच. माझ्या Facebook वरील पेजवरसुद्धा माहिती देणार आहे.
- दासबोध व सज्जनगड मासिक
'समर्थ दासबोध' आमच्याकडे आहे. अजून पूर्ण-एकसंघ वाचन मात्र झालेले नाही. 'सज्जनगड' मासिक येते त्याचे नियमित वचन असते.